

Robert Walser

PORTRÉK

Halasi Zoltán fordításai

Dickens

Három teljes hónapon át mást se csináltam, mint Dickenst olvastam, és most kész vagyok, efelől semmi kétségem, meg vagyok győződve róla, hogy végem. Le vagyok taglózva, össze vagyok törve, meg vagyok semmisülve, írói hivatásomat akár most rögtön szegre akaszthatom. Dickens kicsavarta a kezemből eddig oly könnyed s oly avatottnak látszó tollamat, ezek után aligha van más választásom, mint elmenni suszternek. Hogy megbuktam, abban teljesen bizonyos vagyok; egy percig sem kételkedhetem benne többé, hogy nekem örökre bealkonyult. Annak idején, amikor Dosztojevszkijt olvastam, aki pedig kétségkívül jó, sőt mi több, eléggé nyilvánvalóan nagyon nagy író, úgy éreztem, mintha jóleső ösztönzést kapnék ahhoz, hogy magam is íróskodni kezdjek, és tényleg, vagyis hát, talán, látszólag, úgyszólván egész csinos, rendes kis dolgokat hoztam létre. De most, hogy az iszonyatos Dickenst olvastam és megismertem, szegénynek, sivárnak és kietlennek érzem magam belül, oda lett minden jókedvem és öntudatom, és tisztában vagyok vele, hogy egy csöpp elmeél s egy szikrányi tehetség sincs bennem. Dickens egyszerűen ellopta tőlem az esélyt, hogy íróként tengessem életemet; legfőbb ideje hát, hogy számot vessek a realitással és beismerjem, bennem egy szabó lelke lakik. Adjatok, ó, adjatok ollót a kezembe, hogy a jövőben szabás-varrással kereshessem meg szűkös mindennapi kenyereket, már amennyiben nem akarjátok, hogy éhen vesszek, felforduljak a nyomorúságtól, tönkremenjek a munkanélküliségben vagy teljesen lezülve pusztuljak el. Esdekelve kérek mindenkit, legyen szíves és sirasson meg engem vagy legalább sajnáljon, mert hovatovább már csak olyasféle igénytelen munkakör ellátására futja gyöngye képességeimből, amilyen, mondjuk, egy lámpagyújtogatóé. Valóban ide kellett jutnom? Amiért Dickenst olvastam, aki kétségkívül minden hájjal megkent rablóvezére, őrnagya, ezredese vagy brigadérosa az írásművészetnek, szomorú, nincstelen koldussá lettem: „Hölgyek-urak, szépen kérem, lágyljon, induljon és essen meg a szívetek szegény szerencsétlenül, akit ekkora csapással sújtott és ilyen keményen büntetett a sors.” Ha az életben valaha is fennhíjaztam vagy komiszkodtam, most megkaptam érte a büntetést, ez kétségbevonhatatlan világossággal bebizonyosodott. Dickens miatt, akire csak rémülettel és borzadállyal nézhetek fel, hiszen ő a királyok közt is király, egyike a világ csodáinak, egy valóságos mágus, aki bármit meg tud írni, amit akar, Dickens miatt tökéletesen értéktelennek érzem magam, semmiféle, mégoly szerény jelentőséggel sem bírok többé, csak egy kontár vagyok, és akár most rögtön elmehetek csizmasuvickolónak. Iszonyatos, keményszívű Dickens, te szolgává alázol engem, és lesöpörsz a színről, közszolgát csinálz belőlem, méghozzá nagy valószínűséggel utcaseprőt. Dickens, ó, te szörnyeteg, temiattad és persze tefelőled akár most rögtön elmehetek órabéresnek vagy napszámosnak, trógernek vagy culágernek, de ez már nem sajtol ki belőlem könnyeket többé, és nem présel ki belőlem sóhajokat. A sóhajozást értelmetlennek érzem, a siránkozást

nevetségesnek. Minden önbizalmam szinte egy csapásra semmivé foszlott, mert mit csináltam? Nos!, de hisz ezt már két ízben is elmondtam: mert Dickenst olvastam. Mivel Dickenst olvastam, aki valóságos herceg, lord és gróf ott, ahol mások szegény boldok vagy szegény ördögök lehetnek csupán, a magam szemében – a legeslegkevésbé sem üdítő és a legeslegkevésbé sem örvendetes módon – máris vándor üstfoldozóvá vagy köszörüssé változtam, és ezen átlényegülésem érthető módon igencsak, sőt igen-igencsak megdöbbenett. Hiszek-e még olyasmiben, hogy nekem küldetésem van ezen a földön? Ugyan! Egy szemernyit sem. Lehorgasztott fejjel kell élnem ezen túl, örökös csüggedésre kárhozható. De elhatároztam, néma csöndben leszek, nem szólok egy árva szót sem, igyekszem minél szebben, minél türelmesebben elviselni a nyomorúságot, amit Dickensnek köszönhetek. Kétségtelen: senki más, egyes-egyedül Dickens az oka annak, hogy ilyen szájalomra méltó sorsra jutok a jelek szerint. Azóta, hogy Dickenst olvastam, reszketek, mint a kocsonya, remegek, mint a nyárfalevél. Amiért Dickenst merészeltem olvasni, mind gazdaságilag, mind erkölcsileg megropantam, továbbá az a sajtóságos élvezet jut osztályrészemül, hogy átérezhetem, mennyire nem vagyok alkalmas semmire; ennek persze, hisz ez rettentően kínos, vajmi kevésbé, pontosabban egyáltalán nem tudok örülni. Mától vagy holnaptól fogva, úgy tűnik, a kosárfonás lesz legfőbb foglalatosságom, már ha nem vagyok az efféle munkához is alapvetően kétbalkezes, vagy éppenséggel nem döntök úgy, hogy kivándorlok a bukott európai egzisztenciák országába, vagyis Amerikába. Dickens, ez az isten, egy rúgással bekergetett az asztal alá: „Kushadj! Maradj szépen csendben!”, és én, mi egyebet tehettem, félrehúzódtam eddigi kellemes kis helyemről. Tudomásom szerint a csúszás-mászás és a farkcsóválás korábban nem volt erősségem, de most már mindkettőhöz kiválóan értek. Miket meg nem tanul az ember! Szóval nyomorult féreg lettem, most már ez a sorsom, és ki miatt? Dickens miatt! De hát a nagy, a halhatatlan Dickens kedvéért én végül is szíves örömet leszek féreg, és mindennek ellenére boldog vagyok, hogy olvastam őt, mert most végre tudom, ki az, akinek a művei soha nem avulnak és hervadnak el. Nem, nagyságos asszony, Dickens sohasem avul el, és ha azt hiszi, hogy leereszkedően mosolyoghat rajta, nagyon téved. Egy Dickensen nem mosolyog az ember, vele szemben senki sem érezheti magát fölényben. Aki még nem olvasott Dickenst, annak előre is gratulálok, mert elmondhatatlan gyönyörűségek várnak rá. Azok, akik Dickenst olvasnak, valóban a legszebb örömök egyikét ismerik meg. Olvasson csak nyugodtan és teljes bizalommal Dickenst; az olyan élvezet, aminek nincs párja. Aki nem lepődik meg semmin, olvasson Dickenst, akkor majd lesz min csodálkoznia. Más írók, régebbiek és újabbak, hányan, de hányan!, nyomorult gyalogosként, lógó nyelvvel loholnak felénk, és boldogok, ha csak araszolva, ha keservesen is, de előbbre jutnak, hogy lassanként elérjék szerény céljukat; Dickens bezzeg igazi nagyúr módjára könnyű homokfutóval közlekedik. Látja azt a tündöklést? Hallja azt a dübörgő robogást? Tüzes paripák vágatnak és nyargalnak tova e csodálatosan felékesített díszkocsival. Micsoda félelmetes lendület, micsoda lenyűgöző pompa! Nem, Dickens nem évül el soha! Amíg az Amazonas folyam hömpölygeti árját, addig Dickens is áradni fog teljes nagyságában, és jelentőségét, akárcsak a hajnalpírt, semmi nem olthatja ki. Ezért merem ajánlani önnek: olvasson Dickenst.

Egy s más Jókai Mórról

Ha azt mondom: „A nap nagy”, az biztos nem sokat ér. A megjegyzések értéktelenek. No és azok a csendes, hangulatos házak a napsütésben: azok érnek valamit? Nem valószínű. Miután szemügyre vettem őket, már aligha érhetnek sokat, mert amit én megbámulok, annak az értéke jócskán megcsappan. S ha már itt tartunk: ugyan miféle telt lombú, de értékhijas fák állnak ott az ég alatt, mely maga is olyan, mint holmi cafatokra szakadt kék ing? Az ingek rendszeren patyolatfehérek szoktak lenni. Mármost annak is, hogy Magyarország legolvasottabb írójáról, a nagy Jókai Mórról szólok, nagy valószínűséggel ugyanez lesz a sorsa; fel fog oszlani a teljes értéktelenségben. Micsoda értékes értéktelenség avagy értéktelen nagyraértékelttség kezd itt alakot öltetni ismét! Ma a világ legelbűvölőbb fehér harisnyája volt egy iskolás lányon, no de csak addig volt ily csodás a harisnya, amíg az én flörtölő szemem jól nem lakott vele, mert addigra persze, a változatosság kedvéért, már meg is kaparintotta magának azt, ami értékes volt benne. Amire pillantást vetek, abból rablóként el is veszek. És minél lágyabb a tekintetem, annál arcátlanabban rabol. Ha viszont mérgesen nézek, olyankor semmit sem lopok. Rosszszedvem tehát nem vesz el tőletek semmit. De ha éppen szeretlek benneteket, és így is nézek rátok, akkor kedves értékcsökkent polgártársaim, bizony pórul jártok. Irántatok táplált szeretetem engem gazdagít; tőletek kapom a gazdagságot, amit persze nem nagyon akarózik elhínnetek. De ez nekem szinte mindegy is.

Most pedig jöjjön ő, akit megraboltam! Könyve az észrevétlenség homályában hevert egészen addig, amíg én ki nem emeltem onnan. És ha már figyelmem látkörébe vontam, próbáltam oly élvezettel fogyasztani, akárha finom virslit vagy sajtot ennék. Úgy szürcsöltem Jókai Mórt, mint egy tányér levest. Pátosz, az van is benne bőségesen! Egyébként épp akkor mutattam meg egy amerikai nőnek, hogyan jut el a legjobb éttermünkbe. Bájos volt, ahogy hálából a kis kezét nyújtotta nekem. Olyan csókot nyomtam a kacsójára, hogy csak úgy csattant. A csók legyen cuppanós, ez nálam alapelv. Eszerint cselekedtem most is, a nő pedig mosollyal díjazta a sikeres bókot. Gondoltam, tartozom annyival a hazámnak, hogy legalább ennyivel hozzájárulok az idegenforgalom fellendítéséhez. Jókaiiban, mondhatni, túlteng az érzelmi hevület. Közhelyes, bár érdekesítő szórakoztatónak lehet őt nevezni: Egy lány, hogy hazája uralkodója lehessen, nem fedheti fel leány voltát. Elővigyázatlanul megfogadja, hogy minden körülmények között férfiként fog viselkedni. Hogy sajnáljuk őt ezért! Mert kisvártatva már csak ügyyel-bajjal tudja az uralkodói szilárdság palástja mögé rejteni keblének heves hullámokban feltörő ellágyulásait. Mily nagyszerű állhatatosság, s közben mily gyengeségrohamok! Követnek nevezi ki azt, aki iránt szerelemre gyúlt, s akit mi a rövidség kedvéért ezentúl csak mamlasznak nevezünk. Az is epedve szereti őt a maga teljes maflaságával. Láttak már valaha is mulya diplomatát? Ha nem, íme, itt áll önök előtt! A gyarat, ahol előállították, úgy hívják: Jókai. Remekül prosperál az üzem. Cselemlányok és egyebek most biztos meg fognak haragudni rám, hogy ilyen hányaveti módon fölényeskedem kedvenc szerzőjükkel. Magam is belesápadok nyegleségembe. A mi nőlelkű szerelmes követünk az Elemér névre hallgat. A lányfejedelem neve Dalma, s ez az ugribugri, varkocsos, ám politikailag nagy súllyal latba eső kis kardmarkolat-szorító ezek után szerelem nélkül kénytelen végigforrongani hátralévő életét. Fürkész tekintetek figyelik. A szenvedelmes mamlasz, akarom mondani, a mi oly igen

rokonszenves tutyimutyink szíven szúrja magát. Kublájnak hívják a gazt, órá hárul a feladat, hogy ország-világ előtt leleplezze a személyében hazáját képviselő leányt. Dalma kettéhasítja a gonosz ármánykodót, s e hősi tetteivel végérvényesen tanúbizonyságot tesz férfi voltáról. Hatalmas ütközetre kerül sor. Dalmából egy adag vagdalt hús lesz, vagyis miszlikbe vágják. De népe győz. Egy korábbi epizód során Dalma így szól a királylányhoz, akit feleségül kellene vennie: „Szeretlek most, mert nem szeretsz.” A királylány a mamlasz miatt nem tudja szeretni őt, de midőn ezt megvallja, Dalma feliskolt. Mindketten ezt az Elemért szeretik. Nagyjából így esnek a dolgok Magyarország legjelentősebb regényírójánál.

Most elmegyek, és megiszom néhány pohár sört. Ez a szegény Dalma nem tudott eljutni odáig, hogy egy lányban szerelmet ébresszen, pedig ez olyan egyszerű!

Egyébként nem értem, miért ne játszhatná egy lány a vezér szerepét? Hiszen olyan jó, ha egy nő parancsol az embernek! Ebből még egy nép esetében is kiszülhet valami.

Rövidesen tengerre szállok. Úti előkészületek folyamatban. Szeretném, ha irigyelnének.

Egy hárs alatt

A város szép volt és üres. Milyen rövidre fogtam! Lehet, hogy ez már irodalom? A finomabb elemek részint a vízpartokon, részint a hegycsúcsokon tartózkodtak. Felendült a vasúti forgalom. A szélrózsa minden irányába vitt a vonat. És akit vitt, az mintegy bebarangolta azt, amit éppen elhagyott. A vidéki kisvárost. Merthogy erről van szó.

Öreg hárfaművész ballagott a fakó-ragyogó utcákon, alkalmasint már jó néhány-szor összetoldott-foldott hangszerével, megindítóan szép, gondterhelt arcú fiatal nő, alighanem a leánya karjára támaszkodva. A környező vidéket ellepték az ujjongó nyalók. Nem is annyira ölébe, inkább nyakába vette őket az isteni anyatermészet.

Valahol – egy sétahajón vagy egy erdőszélen – valaki éppen most szedett elő egy szál csinosan becsomagolt kolbászt különféle egyéb holmik alól.

A tavak közepén karcsú gondolák ringatóztak, az ott ülők még a lélegzetüket is visszatartották, mintha csodára várnának.

A szinte ezzel egy időben elnéptelenedett kávéházban egy karcolatíró éppen karcolatot írt. Úgy érezte, kötelessége végre hangot adni annak az alázat jegyében fogant elképzelésének, miszerint az élet esetleg még nála is finomabb, részletgazdagabb, árnyaltabb karcolatokat rajzol.

A szorgosan dolgozó íróval átellenben, a plüssdíványon egy világvárosi nő ült, akit szemmel láthatóan elbűvölt, hogy ezt hallja szomszédja – nyilvánvalóan a nemes egyszerűség és közvetlenség elkötelezett hívének – szájából: „Úgy érzem, hamarosan még az iváshoz is lusta leszek.”

Az éjszaka, mely e fesztelen társalgást keretezte, páratlanul szép volt; úgy festett, mintha Klopstock még ma is az élők sorában volna. Miközben a karcolatok mestere papírra vetette azt, ami pillanatnyilag foglalkoztatta, végig az járt a fejében, mennyivel jobb volna most egy ódát szerezni.

Milyen igézetesen játszott a hárfás! Hogy hasonlított most ez a vidéki város ahhoz a valaha elragadó színésznohöz, aki azóta már túlságosan is híres lett.

Az, hogy az idevalósiak jó része átmenetileg távol van, talán egy kicsit nagyon is

jólesett mindenkinek. Mekkora öröm volt, hogy az emberre nem vár lépten-nyomon egy-egy újabb örömteli találkozás! A csend miatt a város valahogy tágasabbnak tűnt.

Egy vidéki város időnként nagyvárosiasabb érzeteket kelthet, mint egy nagyváros. Micsoda esszébe illő mondat!

Láttam valahol egy szarvasagancsral díszített falat. Ezt a furcsaságot egy hárs alatt írom.

Schnori*

Egyesek Schorinak hívták, pedig Schnori volt a neve, mégse nyitotta ki a száját évekig, ugyanis vele született kényelmesség díszítette, amit akár lustaságnak is mondhatunk. Tétlenkedései fenyőszerűen karcsúak voltak, hibái egy táj kiterjedéséhez hasonlósak. Feje golyókerek sértésnek hatott azok szemében, akik Schnori koponyáját jobb szerették volna kevésbé pallérozottnak látni. Merő rafinériából szeretett dadogni, színtiszta ügyeskedésből nem árult el semmiféle képességet. Egész viselkedése arról tanúskodott, hogy életműve alvás közben születik. A világon semmi nem látszott intelligensebbnek Schnori szájánál, ajka mintha egyenesen mesélésre termett volna, de hiába, mert ő csak elvétve mozdította meg, még ahhoz is rest, vagyis túlon túl kényelemszerető volt, hogy megszólaljon. Zsebkendője csücske teljesen ártatlanul ugyan, de elég gyakran kikandikált a zsebéből, s ez majdhogynem úgy festett, mintha egy – a szellemi tevékenységet illetően – semmivel nem foglalkozó szép nő nézné az ablakból kilógva az életet, melynek alakváltozatosságába elvben beleszámítana ő maga is, csak hát erről a tényről álmodozó kényeskedésből elfeledkezni látszik. Schnori zakója az őt szemlélők véleménye szerint túl hosszú volt, míg a nadrágszára túl rövidnek tűnt nekik, azt viszont mindenkor kész örömezt elismerték, hogy a kalapja csodálatos, kifogástalan remekmű, ámbár ebben alkalmasint túlozhattak kissé. Ha összefutott egy ismerőssel, az mindjárt azt kérdezte tőle ironikusan: „Hogy vagy? Mit csinálsz? Történik-e valami olyasmi, ami alkotói vitézkedéssel kapcsolatosan üdvösnek mondható?” Az efféle kérdéseket Schnori a lehető legtartózkodóbban szokta volt megmosolyogni. Azok, akik talányosnak nyilvánították Schnori mosolyát, alkalmasint csak gúnyolódni akartak az efféle megjelöléssel, s talán soha nem tudatosult bennük, hogy magyarázatukkal mennyire fején találták a szöveget. Schnori mosolya olyan virághoz hasonlított, amelyről árad a tétováság szükséglete és művészete. Aki őt mosolyogni látta, úgy vélte, vadregényes szakadék szélén áll; Schnori és az összes többi kiterjedt élet valami közös szakadékkfélélt alkottak, s aki ebbe belenézett, önkéntelenül azt mondta, hogy ő is odatartozik, ő is része e magába veszejtő mélységnek. A megfigyelők olykor figyelmen kívül hagyják, így aztán nem is veszik észre odatartozásukat. Kortársai sose mulasztották el szemére hányni Schnorinak, ha valamilyen ösztöndíjat kapott, az ilyesmit mindig maliciózus megjegyzésekkel kísérték, mondván: tulajdonképpen minek fogadta el, azért-e, hogy legyen miből szórakoznia vagy hogy nekiálljon megint a vacakságaival szórakozni. Utakon, utcákon mászkálva vagy a szobájában ülve furcsa módon észrevétlenül születtek Schnori halk hangú, örömet szerző művei, valahogy úgy, mintha valaki álmában beszélne ki – a maga bőbeszédűen s mégis roppantul elegáns fecsegő stílusában – szívbéli dolgokat. Senki más nem tudott ennyire fecsegést nem ismerően beszédes és ennyire fecsegő módon szükséavú lenni, mint ő. A város-

* Beszélő név, a. m. fecsegő, locsifecsi ember.

ban, melynek lakója volt, Schnori bizonyos fokig komikus figurává lépett elő, ezt természetesen ő is észrevette, de okosabb volt annál, semhogy emiatt bármiféle hühót csapjon. Hiszen az ő szemében meg az élet volt az, ami nagyjában-egészében úgy viselkedett, mint egy – nem is tehetségtelen – komikus. Később, midőn Schnori már rég nem tekintett fürkészve az utcák és események forgatagába, az utána jövők szinte csapatostul kezdtek panaszkodni rá, mondván, hiába iparkodnak valamirevaló témákat, ürügyeket felhajtani, Schnori az összes motívumot elkaparintotta az orruk elől, úgyhogy nekik már csak holmi maradékféleség jut feldolgozásra. Mulatságos létezése kiadós alapul szolgált nekik különféle elmélkedésekhez, s bármily fanyalogva tették is ezt, időről időre kénytelenek voltak megállapítani: „Hát igen, ő is volt valaki, pedig csupán ezt a semmiféle jelentékenységről nem árulkodó nevet viselte, hogy: Schnori.” Tekintetük nagyon szeretett volna átsiklani fölötte, de nem tudott. Ő még mindig ott állt mintegy mosolygós álomban fogant összegyűjtött műveinek bársonyosságával, ami azért továbbra is értékesnek számított valamennyire. Hiába mondták neki: „Schnori, menj innen!” Nem tette meg nekik.

Rendes dolog volt ez tőle?

Gergely Ágnes

VADÁSZAT 2000-BEN

Egy őzbak jár a parton.
A történet kihal.
Az árkot fű borítja
elnyűtt imáival.

A perspektíva csúcán
a szétfelő idő.
De egyformán mered rá
ablak vagy puskacső.

Torzonborz háztetőktől
kell még búcsúznia.
És elnyilall, miként az
utolsó hettita.